

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાતની ઉચ્ચ અદાલતમાં, અમદાવાદ ખાતે

ફોજદારી અપીલ નં. ૧૬૦ વર્ષ ૨૦૦૦

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ કે.જે. ઠાકર

=====

૧ સ્થાનિક અખબારોના રિપોર્ટરોને ચુકાદો જોવા દેવા જોઈએ કે કેમ ?

૨ રિપોર્ટરને સંદર્ભિત કરવાનું છે કે નહીં?

૩ શું તેમની લોર્ડશિપ્સ ચુકાદાની સ્વચ્છ નકલ જોવા ઇચ્છે છે ?

૪ શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણની વ્યાખ્યા અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ આદેશ અંગે કાયદાનો મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન સંકળાયેલો છે?

=====

ગુજરાત રાજ્ય....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

જેઠાલાલ બાબલદાસ પટેલ....સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

હાજરી:

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ તરફથી અતિરિક્ત લોક અભિયોજક શ્રી એમ.એસ.  
સી.એમ. શાહ,

પ્રતિવાદી(ઓ)/પ્રતિપક્ષી(ઓ) નં. ૧ તરફથી વકીલ શ્રી કે.બી. આનંદજીવાલા

=====

ખંડપીઠ: માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ કે.જે. ઠાકર

તારીખ : ૦૮/૦૩/૨૦૧૫

મૌખિક ચુકાદો

૧. આ અપીલ દ્વારા, અપીલકર્તા-રાજ્યે માનનીય વિશેષ ન્યાયાધીશ,  
ભૂજ-કચ્છ (સંક્ષેપમાં, 'નીચલી અદાલત'), તારીખ:  
૨૮.૧૨.૧૯૯૯ના ચુકાદો અને આદેશને પડકાર્યો છે, જે વિશેષ કેસ નં.  
૭ ઓફ ૧૯૮૭ માં આપવામાં આવ્યો હતો, જેમાં માનનીય નીચલી  
અદાલતે મૂળ આરોપી-અત્રે પ્રતિવાદીને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ  
અધિનિયમ, ૧૯૮૮ (સંક્ષેપમાં, 'અધિનિયમ') ની કલમ ૫(૧)(ડી)

અને ૫(૨) તથા ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૬૧ હેઠળના આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપ્યો હતો।

૨. ફરિયાદ પક્ષના કેસનાં સંક્ષિપ્ત તથ્યો, જેમ કે નીચલી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, તે મુજબ મૂળ ફરિયાદીએ ૦૯.૦૧.૧૯૮૬ના રોજ ભુજ ખાતે પોલીસ નિરીક્ષક, ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ બ્યુરો સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરી હતી, જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, તેમના પિતાને ફરિયાદીના મોટા ભાઈનું નામ તેમની જ એકર જમીન સંબંધિત રેકૉર્ડમાં દાખલ કરાવવું હતું, તેથી ફરિયાદીએ કથિત ગુનાથી આશરે ૨૦-૨૫ દિવસ પહેલાં આરોપીને મળ્યા હતા અને તે સમયે આરોપીએ એ માટે રૂ.૪૦૦/-ની માગણી કરી હતી. ફરિયાદમાં એ પણ જણાવાયું છે કે ત્યારબાદ ૦૬.૦૧.૧૯૮૫ના રોજ ફરિયાદી ફરી આરોપીને મળ્યા હતા અને આ પ્રસંગે પણ આરોપીએ ૦૯.૦૧.૧૯૮૬ની સાંજ સુધીમાં રૂ.૪૦૦/-ની માગણી કરી હતી. તેથી, ઉપરોક્ત તારીખે છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું હતું, જેમાં આરોપીને પકડી લેવામાં આવ્યો હતો અને તેના વિરુદ્ધ ફરિયાદ નોંધવામાં આવી હતી. ગુનો નોંધાયા બાદ પોલીસ દ્વારા તપાસ હાથ ધરવામાં આવી અને પૂરતા પુરાવા મળતાં આરોપી વિરુદ્ધ આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું. મુકદ્દમાના સમયે, આરોપીએ દોષ સ્વીકાર કર્યો ન હોવાથી, મુકદ્દમો ચલાવવામાં આવ્યો.

૩. નીચલી અદાલત સમક્ષ, ફરિયાદ પક્ષે પોતાના કેસના સમર્થનમાં ચાર સાક્ષીઓની તપાસ કરી.

૪. તે સિવાય, ફરિયાદ પક્ષે પોતાનો કેસ મજબૂત બનાવવા માટે અનેક દસ્તાવેજો પણ રજૂ કર્યા હતા, જેમ કે ફરિયાદ, છટકું પંચનામું વગેરે.

૫. સાક્ષીઓની પુરાવા નોંધ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરના સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા બાદ, નીચલી અદાલતે આક્ષેપિત આદેશ પસાર કર્યો. તેથી, હાલની અપીલ કરવામાં આવી છે.

૬. અપીલકર્તા-રાજ્ય તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન એ.પી.પી.એ જોરદાર રીતે રજૂઆત કરી કે નીચલી અદાલતે આક્ષેપિત ચુકાદો અને આદેશ પસાર કરવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે, કારણ કે તેણે રેકૉર્ડ સામગ્રીની યોગ્ય દૃષ્ટિએ મૂલવણી કરવામાં નિષ્ફળતા આચરી છે. તેમણે રજૂઆત કરી કે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા સાક્ષીઓની સાક્ષી તેમજ તેના દ્વારા રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજો પુરાવાનો વિચાર કરતાં, નીચલી અદાલતે આરોપી સામે મુકાયેલા આરોપોમાં તેને દોષી ઠરાવવો જોઈતો હતો. તેથી, તેમણે પ્રાર્થના કરી કે અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે.

૭. બીજી તરફ, આરોપી-પ્રતિવાદી તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી આનંદજીવાલાએ અપીલનો વિરોધ કરતાં રજૂઆત કરી કે નીચલી

અદાલતે રેકૉર્ડ પરની સમગ્ર સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા બાદ આરોપીને નિર્દોષ છૂટકારો આપ્યો છે, અને તેથી આ અદાલતની દખલગીરીની કોઈ આવશ્યકતા નથી તથા અપીલ રદ કરવામાં આવે.

૮. અપીલકર્તા-રાજ્ય તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન અતિરિક્ત સરકારી વકીલ તેમજ મૂળ આરોપી તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલની દલીલો સાંભળી અને તેમની સહાયથી રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીનો પરિચય લીધો.

૯. નીચલી અદાલત સમક્ષ ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો હતો કે આરોપી-પ્રતિવાદી, અહીં, પોતાના ભાઈના નામે જમીન હસ્તાંતરણ કરવા બદલ ફરિયાદી પાસેથી લાંચની માગણી કરી અને તે સ્વીકારી હતી. પોતાનો કેસ સાબિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષે ફરિયાદીનું પીડબ્લ્યુ-૧ તરીકે પરીક્ષણ કર્યું. ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧ તેમજ ફરિયાદ પક્ષનો સ્પષ્ટ કેસ એવો છે કે આરોપીએ ફરિયાદીના ભાઈના નામે જમીન હસ્તાંતરણ કરવા માટે રૂ. ૪૦૦/-ની માગણી કરી હતી. જોકે, તેની પ્રતિપરીક્ષણ દરમિયાન ફરિયાદી-પીડબ્લ્યુ-૧ એ સાબિત કરી શક્યો નહીં કે ઉપરોક્ત હેતુ માટેની અરજી તેના પિતાએ કરી હતી. એટલું જ નહીં, કથિત ગુનાની તપાસ કરનાર પીડબ્લ્યુ-૪ એ પણ પોતાની સાક્ષીમાં (આંક-૩૭) જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદીના પિતા પાસેથી કે આરોપીના કાર્યાલયમાંથી પણ તેને આવી કોઈ અરજી મળી નહોતી. આ રીતે, જેના આધારે આરોપીએ ફરિયાદી પાસેથી લાંચની માગણી કરી હોવાનું કહેવાય છે, તે

મૂળ કારણ જ સાબિત થઈ શક્યું નથી. અહીં એ પણ નોંધનીય છે કે ફરિયાદી અને તેનો ભાઈ બંને એસીબી કાર્યાલયમાં સાથે ગયા હોવા છતાં, ફરિયાદીના ભાઈનું ફરિયાદ પક્ષે પરીક્ષણ કર્યું નહોતું, અને તેથી નીચલી અદાલતે યોગ્ય રીતે નોંધ્યું હતું કે જ્યારે ફરિયાદીના ભાઈ, જેના નામે જમીન હસ્તાંતરિત થવાની હતી, તે હાજર હતો, ત્યારે ફરિયાદી દ્વારા ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી તે તેની પ્રામાણિકતા અંગે સંદેહ ઊભો કરે છે. ફરિયાદી મુજબ, જ્યારે ફરિયાદી પંચ નં. ૧ સાથે સુખપુર ખાતે આરોપીના કાર્યાલયમાં ગયો ત્યારે શ્રી સોલંકી, રતિયા ગામના તલાટી, શ્રી વાલંદ, સુખપુર ગામના મંત્રી અને શ્રી કાનાબર, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટર હાજર હતા, પરંતુ એમાંથી કોઈનું પણ ફરિયાદ પક્ષે પરીક્ષણ કર્યું નથી. વધુમાં, ફરિયાદી મુજબ આરોપીના કાર્યાલયમાં પહોંચ્યા પછી આરોપીએ તેને કાર્યાલયની બહાર બોલાવ્યો, જ્યાં ફરિયાદીએ કથિત રીતે આરોપીને પૈસા આપ્યા, અને તેથી પંચ નં. ૧ કાર્યાલયની અંદર હોવાથી આરોપીએ લાંચની માગણી કરી અને સ્વીકારી હતી તે જોઈ શક્યો ન હોત. વધુમાં, ફરિયાદી મુજબ, આરોપીએ લાંચની રકમ શ્રી સોલંકીના પર્સ નીચે મૂકી હતી, જે ટેબલ પર હતું, જ્યારે પંચ નં. ૧ની સાક્ષી મુજબ દૂષિત ચલણી નોટો શ્રી સોલંકીના પર્સ નીચેથી મળી આવી હતી, જે જમીન પર હતું. ત્યારબાદ, તપાસ અધિકારીના જણાવ્યા મુજબ, છટકાના સમયે તે એવી જગ્યાએ હતો જ્યાંથી કાર્યાલયની લોબીમાં ઊભેલા કોઈ પણ વ્યક્તિને જોઈ શકાય. તપાસ અધિકારીએ તેની પ્રતિપરીક્ષણમાં વધુમાં જણાવ્યું કે

તેણે લોબીમાં કોઈને જોયો નહોતો. આની સામે ફરિયાદી અને પંચ નં. ૧નો કથન એવો છે કે આરોપીએ લોબીમાં પૈસા સ્વીકાર્યા હતા, જે તપાસ અધિકારીની સાક્ષીથી વિરુદ્ધ જાય છે. આ રીતે, સાક્ષીઓની સાક્ષીમાં અનેક વિરોધાભાસો છે, જે મુદ્દાના મૂળ પર અસર કરે છે. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અદાલતે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચેના તાજેતરના નિર્ણયોનો આધાર લઈને મામલાનું અવલોકન કરવું પડશે.

૧૦. જે સિદ્ધાંતો દ્વારા આ અદાલત સમક્ષ નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલની સુનાવણીનું માર્ગદર્શન અને નિયમન થવાનું હોય છે, તે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નિર્ણયોની શૃંખલામાં અત્યંત સંક્ષેપમાં સમજાવવામાં આવ્યા છે. “મુરલીધર @ ગિદ્દા અને અન્ય વિ. રાજ્ય કર્ણાટક”ના મામલે તાજેતરના એક નિર્ણયમાં, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૪ એસ.સી. ૨૨૦૦, સર્વોચ્ચ અદાલતે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલમાં વડી અદાલતની સત્તાઓ નિર્ધારિત કરી છે. ઉપરોક્ત નિર્ણયના પરા ૧૨માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે;

૧૨. નિર્દોષ છૂટકારાના વિરુદ્ધની અપીલોનો વિચાર કરતી વખતે, અપીલી અદાલતે નીચેની બાબતો ધ્યાનમાં

રાખવી આવશ્યક છે: (૧) આરોપી વ્યક્તિના પક્ષમાં નિર્દોષતાની ધારણા રહે છે અને નીચલી અદાલતે તેના પક્ષમાં આપેલા નિર્દોષ છૂટકારા ના આદેશથી આવી ધારણા વધુ દઢ બને છે, (૨) નિર્દોષ છૂટકારા વિરુદ્ધની અપીલના ગુણદોષનો વિચાર કરતી વખતે આરોપી વ્યક્તિને વાજબી સંદેહનો લાભ મળવાનો હક્ક છે, (૩) જોકે અપીલી અદાલતની નિર્દોષ છૂટકારા વિરુદ્ધની અપીલો પર વિચાર કરવાની સત્તા, દોષસિદ્ધિ વિરુદ્ધની અપીલોમાં તેની સત્તા જેટલી જ વ્યાપક છે, તોયે નીચલી અદાલતે નોંધેલા હકીકતી તારણમાં હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય નથી. કારણ કે નીચલી અદાલતને સાક્ષીઓના વર્તન-વ્યવહારને જોવાનો લાભ મળેલો હતો. જો નીચલી અદાલત કેસના તથ્યો અંગે વાજબી દૃષ્ટિકોણ અપનાવે, તો નિર્દોષ છૂટકારા ના ચુકાદામાં અપીલી અદાલત દ્વારા હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય ગણાતો નથી. જ્યાં સુધી નીચલી અદાલતે પહોંચેલા નિષ્કર્ષો સ્પષ્ટપણે ખોટા ન હોય અથવા કાનૂનના ખોટા દૃષ્ટિકોણ પર આધારિત ન હોય, અથવા આવા નિષ્કર્ષોને યથાવત્ રહેવા દેવામાં આવે તો તે ગંભીર અન્યાય સર્જે તેવી શક્યતા હોય, ત્યાં સુધી આવા નિષ્કર્ષોમાં હસ્તક્ષેપ કરવા બાબતે અપીલી

અદાલતની સંકોચભરી વૃત્તિ સંપૂર્ણપણે યોગ્ય છે, અને (૪) માત્ર એટલા કારણે કે અપીલી અદાલત પુરાવાની પુનર્મૂલવણી અને પુનર્મૂલ્યાંકન બાદ ભિન્ન અભિપ્રાય અપનાવવા પ્રેરાય છે, જો અદાલતે અપનાવેલો અભિપ્રાય સંભવિત અભિપ્રાય હોય, તો નિર્દોષ છૂટકારા ના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય નથી. પુરાવાના સમતુલ્ય સંતુલિત અભિપ્રાયોથી નીચલી અદાલતના ચુકાદામાં અપીલી અદાલત દ્વારા હસ્તક્ષેપ થવો જોઈએ નહીં।

૧૧. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે “શિવાશરણપ્પા અને અન્ય વિ. કર્ણાટક રાજ્ય”, જેટી ૨૦૧૩ (૭) એસ.સી. ૬૬ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે;

તે અપીલી અદાલત સમગ્ર પુરાવાનું પુનર્મૂલવણ કરવા સત્તાધિકૃત છે, જોકે, અન્ય કેટલાક સિદ્ધાંતોનું પણ પાલન કરવાનું રહે છે અને એ બાબત ધ્યાનમાં રાખવાની રહે છે કે નિર્દોષ છૂટકારો નિર્દોષિતાની ઢિગુણ અનુમાનિત સ્થિતિ ઉત્પન્ન કરે છે.

૧૨. અહીં, સર્વોચ્ચ અદાલતના “સતવિર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ દિલ્હી શ્રી સીબીઆઈ”, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૪ એસ.સી. ૩૭૯૮ ના તાજેતરના

નિર્ણયનો સંદર્ભ લેવો પણ પ્રાસંગિક રહેશે. આ કેસમાં, નીચલી અદાલતે એવું તારણ આપ્યું હતું કે ફરિયાદ પક્ષ મૂળ આરોપી તરફથી માગણી તથા સ્વીકાર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું હતું, અને તેથી, આરોપી સામે લાદવામાં આવેલા ભ્રષ્ટાચારના આરોપોમાંથી તેને નિર્દોષ છોડ્યો હતો. જોકે, અપીલમાં, દિલ્લી વડી અદાલતે નીચલી અદાલતનો ચુકાદો અને આદેશ રદ કર્યો અને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ હેઠળના આરોપો માટે આરોપીને દોષિત ઠરાવ્યો.

તેના દ્વારા અસંતોષ અનુભવીને, મૂળ આરોપીએ સર્વોચ્ચ અદાલતનો આશ્રય લીધો અને સર્વોચ્ચ અદાલતે વડી અદાલતનો આદેશ રદ કર્યો. દિલ્લી વડી અદાલતનો આદેશ રદ કરતાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે તેના પેરા- ૩૭માં નીચે મુજબ નોંધ્યું;

“૩૭. વડી અદાલતે અપીલી અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતાં નીચલી અદાલતના નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશને પલટતાં આ અદાલતે નિર્ધારિત કરેલી મર્યાદાઓને ઓળંગી દીધી છે. તેથી, આ નિષ્કર્ષો માત્ર કાનૂની રીતે ભૂલભર્યા જ નથી, પરંતુ કાનૂની રીતે પણ અપ્રભાવી બની ગયા છે. રાજ્ય of કેરળ વિ. સી.પી. રાવ (ઉપરોક્ત) માંના ચુકાદાના સંબંધિત પરાગ્રાફો

સી.આર.એ. નં. ૯૨૦ of ૨૦૧૧ ૩૧ અહીં નીચે રજૂ કરવામાં આવે છે:

“૧૩. આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચતાં, અમને એ સુસ્થિર સિદ્ધાંતનું સ્મરણ થાય છે કે જ્યારે અદાલતે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામે ઉદ્ભવેલી અપીલમાં પોતાની વિવેકાધિકારશક્તિનો ઉપયોગ કરવો પડે, ત્યારે અદાલતે આ વાત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે વડી અદાલત દ્વારા અપાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદા દ્વારા આરોપીની નિર્દોષતા વધુ એક વાર પુનઃસ્થાપિત થાય છે. વડી અદાલતના આવા નિર્ણય સામે, નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશમાં આ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા હસ્તક્ષેપનો વ્યાપ આ સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રિ-ન્યાયાધીશોની પીઠે સંવત સિંહ વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય માં અત્યંત સંક્ષિપ્ત રીતે આ પ્રમાણે નિર્ધારિત કર્યો છે. એસસીઆર પૃષ્ઠ ૧૨૯ પર, સુબ્બા રાવ, ન્યાયાધીશ (ત્યારે તેઓ માનનીય પદે હતા) એ નીચે મુજબ સિદ્ધાંતોનું સંકલન કર્યું છે:

૯. ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી નીચેના નિષ્કર્ષો પ્રાપ્ત થાય છે: (૧) અપીલી અદાલતને નિર્દોષ

છૂટકારાના આદેશના આધારરૂપ પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની પૂર્ણ સત્તા છે; (૨) શ્યો સ્વરૂપ કેસમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો, આવા અપીલના નિવારણ સમયે કેસ પ્રત્યે અપીલી અદાલતના અભિગમ માટે યોગ્ય માર્ગદર્શક પૂરાં પાડે છે; અને (૩) આ અદાલતના ચુકાદાઓમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલી વિવિધ શબ્દાવલી, જેમ કે, (૧) ‘પર્યાપ્ત અને અનિવાર્ય કારણો’, (૨) ‘સારા અને પૂરતા પ્રમાણમાં સુસંગત કારણો’, અને (૩) ‘મજબૂત કારણો’, અપીલકર્તા અદાલતની નિર્દોષ છૂટકારાના વિરુદ્ધની અપીલમાં સમગ્ર પુરાવાની સમીક્ષા કરી પોતાની સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની નિર્વિવાદ સત્તાને મર્યાદિત કરવા માટે નથી; પરંતુ એવું કરતા તે માત્ર તથ્યોના પ્રશ્નો સાથે સંબંધિત રેકૉર્ડ પરની દરેક બાબત તથા નીચેની અદાલતે તેના નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશના સમર્થનમાં આપેલા કારણોને ધ્યાનમાં લેવાનું જ નહીં, પરંતુ તે તથ્યોના આધારે નિષ્કર્ષ પર પહોંચતાં જે કારણો તેને એવો મત ધારણ કરવા પ્રેરિત કરે કે નિર્દોષ

છૂટકારો યોગ્ય નહોતો, તે કારણોનો પણ  
પોતાના ચુકાદામાં ઉલ્લેખ કરવો જોઈએ.

આગળ, મુરુગેસન,(ઉપરોક્ત)ના નીચેના કેસમાં નીચે  
મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

૧૯. આ બાબતમાં કાયદાનું પ્રારંભિક પરંતુ વિસ્તૃત  
પરિચિંતન શિયો સ્વરૂપ વિ. કિંગ એમ્પરરના  
નિર્ણયમાં જોવા મળે છે, જેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું  
કે વડી અદાલતની સત્તા નીચલી અદાલતે આપેલા  
નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશના આધારભૂત સમગ્ર  
પુરાવાની પુનઃમૂલવણી સુધી વિસ્તરે છે અને  
ત્યારબાદ એ આવશ્યક નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની છે કે  
નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ જાળવી રાખવાનો છે કે  
નહીં. પ્રિવી કાઉન્સિલના મત મુજબ આ બાબતમાં  
વડી અદાલતની સત્તાના ઉપયોગ પર સંહિતાએ કોઈ  
મર્યાદા મૂકેલી નથી, છતાં નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ  
સામેની અપીલમાં અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી  
વખતે વડી અદાલતે કેટલીક સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં  
રાખવાની આવશ્યકતા છે. શિયો સ્વરૂપના

અહેવાલમાંથી નીચેના બે અંશો સ્થિતિને પૂરતી રીતે  
સમાવી લે છે:

તેમના મતે, આ દષ્ટિકોણ માટે કોઈ આધાર  
નથી કે, જે ભારતમાં કેટલીક અદાલતોના  
ચુકાદાઓથી ઉપરખાલી સમર્થિત જણાય છે,  
વડી અદાલત પાસે તથ્યના મુદ્દે નિર્દોષ  
છૂટકારાના આદેશને પલટાવવાની કોઈ સત્તા  
અથવા અધિકારક્ષેત્ર નથી, સિવાય એવા  
પ્રસંગોમાં કે જેમાં નીચલી અદાલતે ‘અડગપણે  
અથવા ‘ભૂલ, અયોગ્યતા, મૂર્ખતાપણું અથવા  
એવી તર્કવિરુદ્ધતા’ દ્વારા ‘તથ્યોને વાંકાચૂકા રૂપે  
નિષ્કર્ષિત કરીને ન્યાયના સ્પષ્ટ દૂષિત  
અસ્થાનપરિવર્તન’ ઉત્પન્ન કર્યું હોય, અથવા  
અન્ય કોઈ રીતે પોતે એવું વર્તન કર્યું હોય કે જેના  
પરિણામે ન્યાયનું સ્પષ્ટ દૂષિત અસ્થાનપરિવર્તન  
થયું હોય, અથવા બચાવ પક્ષની ચાલમાં આવી  
ગઈ હોય જેથી સમાન પરિણામ ઊભું થયું હોય.  
(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

સંહિતાની કલમ ૪૧૭, ૪૧૮ અને ૪૨૩ વડી અદાલતને નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશનો આધાર બનેલા પુરાવાનું વિસ્તૃત પુનર્વિચારણ કરવા તથા એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે પૂર્ણ સત્તા આપે છે કે તે પુરાવાના આધારે નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ ઉલટાવવો જોઈએ. સંહિતામાં સ્પષ્ટ રીતે એવું જોગવાઈ રૂપે ઉલ્લેખિત ન હોય ત્યાં સુધી, આ સત્તા પર કોઈ મર્યાદા મૂકવી જોઈએ નહીં. પરંતુ સંહિતા દ્વારા પ્રદાન કરેલી આ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે અને તથ્ય અંગેના પોતાના નિષ્કર્ષો પર પહોંચવા પૂર્વે, વડી અદાલતે હંમેશા નીચેના મુદ્દાઓને યોગ્ય વજન અને વિચાર આપવો જોઈએ અને આપશે:

(૧) સાક્ષીઓની વિશ્વસનીયતા અંગે નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશના અભિપ્રાયો; (૨) આરોપીની તરફેણમાં નિર્દોષતાની અનુમાનિત ધારણા, જે તેના કેસમાં થયેલા નિર્દોષ છૂટકારાને કારણે નિશ્ચિતપણે ક્ષીણ થતી નથી; (૩) કોઈપણ સંદેહનો લાભ લેવાનો આરોપીનો હક; અને (૪) સાક્ષીઓને જોવાના લાભ ધરાવતા ન્યાયાધીશે પહોંચેલા તથ્યનિષ્કર્ષમાં હસ્તક્ષેપ કરવા બાબતે અપીલ અદાલતની સંકોચભરેલી પ્રવૃત્તિ. તેમ છતાં, આ કહેવાનું માત્ર એટલું જ છે કે અપીલની સુનાવણી કરતી

વખતે વડી અદાલત ન્યાયપ્રશાસનમાં સુવિખ્યાત અને સ્વીકૃત નિયમો તથા સિદ્ધાંતો અનુસાર જ કાર્ય કરશે અને કરવું જોઈએ.

૨૦. શિવ સ્વરૂપ કેસમાં પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાના સિદ્ધાંતોનું આ અદાલતે અનુગામી નિર્ણયો ની એક શ્રેણીમાં સતત અનુસરણ કર્યું છે, જેમાં ઉદાહરણરૂપે નીચેના નિર્ણયોની ચર્ચા કરી શકાય છે: તુલસીરામ કાનુ વિ. રાજ્ય, બલબીર સિંહ વિ. પંજાબ રાજ્ય, એમ.જી. અગ્રવાલ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, ખેડુ મોઠન વિ. બિહાર રાજ્ય, સાંબાસિવન વિ. કેરળ રાજ્ય, ભગવાન સિંહ વિ. એમ.પી. રાજ્ય અને ગોવા રાજ્ય વિ. સંજય ઠાકરણ.

૨૧. શિયો સ્વરૂપ પછી અડધી સદીથી વધુના વિકાસ બાદ ઉદ્ભવેલા મુદ્દા પર કાયદાનું સંક્ષિપ્ત નિવેદન ચન્દ્રપ્પા વિ. કર્ણાટક રાજ્યના અહેવાલના પરા જરમાં મળી આવે છે. તે, તેથી, નીચે નોંધવા યોગ્ય છે:

“જર. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પરથી, અમારી વિચારીને બનેલી દૃષ્ટિએ, નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલ પર વિચારણા કરતી વખતે અપીલ

અદાલતની સત્તાઓ અંગે નીચેના સામાન્ય સિદ્ધાંતો પ્રગટ થાય છે:

(૧) અપીલી અદાલતને નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ આધારિત હોય તેવા પુરાવાની સમીક્ષા, પુનર્મૂલવણી અને પુનર્વિચાર કરવાનો પૂર્ણ અધિકાર છે.

(૨) ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ આવી સત્તાના ઉપયોગ પર કોઈ મર્યાદા, પ્રતિબંધ કે શરત મૂકતી નથી અને અપીલી અદાલત સમક્ષ ઉપલબ્ધ પુરાવાના આધારે હકીકત અને કાયદાના બંને પ્રશ્નો અંગે પોતાનું સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકે છે।

(૩) વિવિધ અભિવ્યક્તિઓ, જેમ કે, ‘અગત્યના અને પ્રબળ કારણો’, ‘સારા અને પૂરતા આધાર’, ‘અત્યંત મજબૂત પરિસ્થિતિઓ’, ‘તર્કવિરુદ્ધ નિષ્કર્ષો’, ‘સ્પષ્ટ ભૂલો’, વગેરે, દોષમુક્તિ સામેની અપીલમાં અપીલ અદાલતની વ્યાપક સત્તાઓને સીમિત કરવા માટે ઉદ્દિષ્ટ નથી. આવી શબ્દાવલીઓ વધુ કરીને અપીલ અદાલત દોષમુક્તિમાં હસ્તક્ષેપ કરવા અંગેની અનિચ્છા પર ભાર મૂકવા માટેના

‘ભાષાના અલંકારો’ના સ્વરૂપની છે, ન કે અદાલતની પુરાવાની મૂલવણી કરવાની અને પોતાનો સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની સત્તાને સીમિત કરવા માટે.

(૪) જોકે, અપીલી અદાલતે ધ્યાનમાં રાખવું પડે કે નિર્દોષ છૂટકારાના કિસ્સામાં આરોપીના પક્ષમાં દ્વિગુણ અનુમાન રહેલું હોય છે. પ્રથમ, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત મુજબ, જ્યાં સુધી કોઈ વ્યક્તિને સક્ષમ કાનૂની અદાલત દ્વારા દોષિત ઠરાવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તેને નિર્દોષ માનવાનો અનુમાન તેના માટે ઉપલબ્ધ રહે છે. દ્વિતીય, આરોપીએ પોતાનો નિર્દોષ છૂટકારો પ્રાપ્ત કરેલ હોવાથી, તેની નિર્દોષતાનું અનુમાન નીચલી અદાલત દ્વારા વધુ મજબૂત, પુનઃપુષ્ટ અને સશક્ત બને છે.

(૫) જો રેકૉર્ડ પરનાં પુરાવાના આધારે બે વાજબી નિષ્કર્ષ શક્ય હોય, તો અપીલી અદાલતે નીચલી અદાલત દ્વારા નોંધવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાના

નિષ્કર્ષમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં.” (જોર  
આપવામાં આવ્યું)

૨૨. આ સંબંધમાં કાયદાનો એક અન્ય મહત્વપૂર્ણ  
પાસો, જે ધ્યાનમાં લેવું આવશ્યક છે, એ છે કે નીચલી  
અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા દોષસિદ્ધિના આદેશને વડી  
અદાલત દ્વારા સમર્થન આપતા અથવા રદ કરતાં આદેશ  
સામે આ સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અપીલ, સંવિધાનના  
અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ આ અદાલત દ્વારા અનુમતિ  
આપવામાં આવવા પર નિર્ભર છે. પરંતુ, જો નીચલી  
અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દોષ છૂટકારાના  
આદેશને વડી અદાલત દોષસિદ્ધિના આદેશમાં ફેરવવા  
માંગે અને આરોપીને મૃત્યુદંડ, આજીવન કેદ અથવા ૧૦  
વર્ષથી વધુના કારાવાસની સજા ફરમાવવાની હોય, તો  
આ સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અપીલ કરવાની અનુમતિની  
આવશ્યકતા દૂર કરવામાં આવી છે અને ફોજદારી પ્રક્રિયા  
સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૩૭૯, આવા મામલે આરોપીને  
વૈધાનિક અપીલનો હક પ્રદાન કરે છે. તેથી, ઉપરોક્ત  
ભેદને ધ્યાનમાં રાખવો આવશ્યક છે અને નીચલી  
અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દોષ છૂટકારાને વડી

અદાલત દ્વારા ફેરવવાના આદેશ સામે આ સર્વોચ્ચ અદાલતમાં અપીલ બાબતે વિધાનમંડળના આશયને વિશેષ સ્થાન આપવાનો છે, તેની યોગ્ય નોંધ લેવી જોઈએ. આ મુદ્દો આ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા રાજ્ય રાજસ્થાન વિ. અબ્દુલ મન્નાન માં નીચે મુજબ વ્યવહરવામાં આવ્યો હતો, યદ્યપિ ભિન્ન પરિસ્થિતિમાં: (એસસીસી પૃષ્ઠ ૭૦-૭૧, પરા ૧૨)

૧૨. ઉપરોક્ત નોંધાયેલા નિષ્કર્ષોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે તેમ, દોષસિદ્ધિના ચુકાદાને વડી અદાલતે નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદામાં રૂપાંતરિત કર્યો હતો. તેથી, પ્રથમ અને સર્વોપરી પ્રશ્ન જે અમે વિચારવાનો છે તે એ છે કે કઈ પરિસ્થિતિઓમાં આ અદાલતે નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ. નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામે રાજ્ય દ્વારા અપીલ, અદાલતની પરવાનગી સાથે જ, આ અદાલતમાં જાળવી શકાય છે. તેના વિરુદ્ધ, જો નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો વડી અદાલત દ્વારા રદ કરવામાં આવે અને આરોપીને મૃત્યુદંડ, આજીવન કેદ અથવા ૧૦ વર્ષથી વધુની

કેદની સજા કરવામાં આવે, તો આરોપીના અપીલના અધિકારને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૪(૧) (એ) અને ૧૩૪(૧)(બી) તથા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૯ની જોગવાઈઓને આધીન સંપૂર્ણ અધિકાર તરીકે ગણવામાં આવે છે. આને ધ્યાનમાં લેતાં, એ સ્પષ્ટ છે કે નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદા સામેની અપીલનો વિચાર સામાન્ય રીતે આ અદાલતમાં લાવવામાં આવતી અપીલની તુલનામાં થોડા જુદા માપદંડો પર કરવામાં આવે છે.

૨૩. નીચલી અદાલત દ્વારા પારિત નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ વિરુદ્ધની અપીલ પર વિચાર કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાના કાયદાના સિદ્ધાંતોનો વિચાર કર્યા પછી, હવે અમે વર્તમાન કેસમાં આરોપીને નિર્દોષ ઠરાવવાના નીચલી અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા કારણોની તપાસ કરવા આગળ વધી શકીએ છીએ, તેમજ વડી અદાલતે ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષને ઉલટાવીને અપીલકર્તા-આરોપીને દોષિત ઠરાવી સજા ફટકારવામાં જે કારણોને

માન્યતા આપી હતી, તેનું પણ અવલોકન કરી શકીએ છીએ.”

૧૩. તેથી, ઉપર જણાવેલ કારણો તથા ઉપરોક્ત ચુકાદાઓને ધ્યાનમાં લેતાં, આ અદાલત દ્વારા નીચલી અદાલતે લીધેલા અભિપ્રાયથી ભિન્ન અભિપ્રાય લેવો શક્ય નથી. આ કેસમાં મૂળ આરોપી-પ્રતિવાદીએ તેના વિરુદ્ધ આક્ષેપિત ગુનો કર્યો હતો, તે સંદેહથી પર સાબિત થયું નથી. તેથી, હાલની અપીલ રદ થવા પાત્ર છે.

૧૪. પરિણામે, આ અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને ફગાવવામાં આવે છે. નીચલી અદાલતનો ૨૮.૧૨.૧૯૯૯ તારીખનો ચુકાદો અને આદેશ સમર્થિત કરવામાં આવે છે. આરોપીની જામીનબાંધણી, જો કોઈ હોય અને આરોપી જામીન પર હોય, તો તે મુક્ત કરવામાં આવે છે. ૨ અને પી. તાત્કાલિક સંબંધિત નીચલી અદાલતને પરત મોકલવામાં આવે.

(કે.જે. ઠાકર, ન્યાયમૂર્તિશ્રી )

*The translation of this judgment has been provided by*

*M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

=====

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ.

અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.